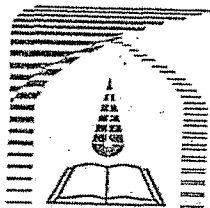

سلام افلاک

2873

1.12.49

دانشگاه گیلان

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی

بررسی نقش ارجاع و انسجام واژگانی در

محور عمودی شعر

(با تأکید بر قصاید خاقانی)

حامد نوروزی

استاد راهنما:

دکتر غلامحسین غلامحسین زاده

استاد مشاور:

دکتر تقی پورنامداریان

آبان ۱۳۸۶

کتابخانه مرکزی
دانشگاه گیلان

۱۳۸۷ / ۱۵ / ۲۲

۱۵۱۳۴۶

تأییدیه اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیئت داوران نسخه‌نهایی پایان نامه آقای حامد نوروزی

تحت عنوان: بررسی نقش ارجاع و انسجام واژگانی در محور عمودی شعر (با تأکید بر قصاید خاقانی)
را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد
می‌کنند.

اعضای هیئت داوران   نام و نام خانودگی   رتبه علمی   امضاء

۱- استاد راهنما:

آقای دکتر غلامحسین غلامحسین زاده

۲- استاد مشاور:

آقای دکتر تقی پورنامداریان

۳- استاد ناظر:

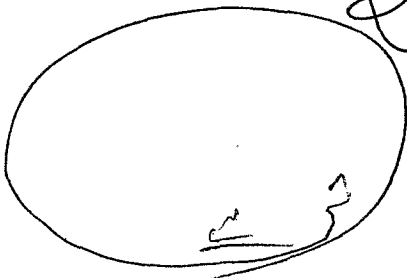
آقای دکتر نیلوجنت

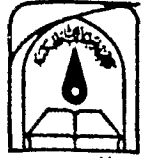
۴- استاد ناظر:

آقای دکتر قدرت‌الله صحرایی

۵- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی

آقای دکتر نیلوجنت

بسمه تعالی

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱ در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲ در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:

کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته (رشته) است که در سال ۱۳۸۵ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/جناب آقای دکتر گلشن زاده، مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر حسن پورنادریان و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر _____ از آن دفاع شده است.

ماده ۳ به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴ در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵ دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶ اینجانب مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر گلشن زاده، مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر حسن پورنادریان و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر _____ از آن دفاع شده است. و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: _____

تاریخ و امضا:

_____

دستورالعمل حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی

دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاستهای پژوهشی دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد ذیل را رعایت نمایند:

ماده ۱- حقوق مادی و معنوی پایان‌نامه‌ها/ رساله‌های مصوب دانشگاه متعلق به دانشگاه است و هرگونه بهره‌برداری از آن باید با ذکر نام دانشگاه و رعایت آیین‌نامه‌ها و دستورالعملهای مصوب دانشگاه باشد.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی می‌باید به نام دانشگاه بوده و استاد راهنما نویسنده مسئول مقاله باشند. تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با مجوز کتبی صادره از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه و براساس آیین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این دستورالعمل در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۱۳۸۴/۴/۲۵ در شورای پژوهشی دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب لازم‌الاجرا است و هرگونه تخلف از مفاد این دستورالعمل از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری خواهد بود.

۱۳۸۴/۶/۱۰
م. خورشیدی
رئیس هیأت مدیره

به:

مادرم، پدرم، همسرم

به نام آن یگانه

تشکر و قدردانی

بر خویشتن فرض می‌دانم از استاد فرهیخته و دانشمند، جناب آقای دکتر غلامحسین غلامحسین زاده (استاد راهنما) که همراه همواره من در این پژوهش بوده‌اند و ساعت‌های بسیاری از وقت گرانبمایی خویش را بر سر این کار نهادند، سپاسگزاری کنم. هرچند که گوهر پاک ایشان از مدحت ما مستغنی است.

اظهار امتنان از استاد دقیق‌النظر و بی‌بدیل، جناب آقای دکتر تقی پورنامداریان، (استاد مشاور) که اشراف عالمانه‌ی ایشان پیوسته بر سر این پژوهش بوده، نیز برعهده‌ی من است. از خانم زینب نورپور که با یاری و ذوق سرشار خود این پژوهش را به بار نشانند کمال سپاسگزاری را دارم.

نمی‌دانم از مادر، پدر و همسر چگونه سپاسگزارم که هرچه دارم، از آن‌هاست.

چکیده:

در این تحقیق سعی شده است با استفاده از نظریه نقش‌گرای هالیدی در بخش انسجام، ملاکی علمی برای بررسی پدیده انسجام در اشعار فارسی به دست داده شود. انسجام مفهومی است که به اتصال و پیوستگی بین جملات یک متن اشاره می‌کند و بافتار عاملی است که باعث این پیوستگی و اتصال می‌گردد. در زبان فارسی چهار عامل برای خلق بافتار وجود دارد: (۱) ارجاع (شامل ضمیر زبان فارسی) (۲) حذف (شامل حذف به قرینه لفظی) (۳) ربط (شامل حروف ربط) (۴) انسجام واژگانی (شامل تکرار مؤلفه معنایی و تکرار آوایی). عامل ارجاع از طریق رجوع ضمیر به مرجع خود در متن طی دو فرایند جانیشینی و همنشینی به جای مرجع خود می‌نشینند و باعث انسجام متن می‌شود؛ بررسی انواع تکرار نشان می‌دهد که عملکرد انسجامی ضمیر از طریق تکرار مصداقی در سطح معنایی زبان پدید می‌آید. عامل حذف از طریق رجوع عامل حذف شده به عامل موجود در متن شکل می‌گیرد (این عامل در سطح آوایی زبان عمل می‌کند). عامل ربط با پیوند دادن دو جمله به هم باعث انسجام متن می‌شود (و در سطح منطقی زبان فعال است). انسجام واژگانی از طریق تکرار مؤلفه معنایی مشترک در واژه‌هایی که در یک حوزه معنایی قرار دارند عمل می‌کند. در این تحقیق عواملی که هالیدی با عناوینی مانند شمول معنایی، عامیت معنایی و غیره مطرح کرده، زیر عنوان با هم آبی متداعی یا همان مراعات‌نظیر قرار داده شده‌اند و برای ایجاد نوعی نظم و جبران نقص‌هایی که در نظریه هالیدی برای بررسی زبان ادبی وجود دارد، بخصوص در بررسی انواع تکرار آوایی، از علم بدیع لفظی یاری جسته شده است. علاوه بر این نتایج این تحقیق نشان داده که برخلاف گفته هالیدی انسجام رابطه‌ای صرفاً معنایی نیست؛ بلکه این عوامل در سطوح نحوی و آوایی زبان هم فعالند. دوم این که برخلاف گفته هالیدی مبنای تقسیم‌بندی عوامل انسجام معنا نیست؛ بلکه تکرار است و تکرار بیرونی (عروض)،

تکرار کناری (قافیه، ردیف و سجع) و تکرار درونی شعر (شامل انواع مختلفی از آرایه‌های ادبی مبتنی بر تکرار آوایی) است. افزون بر این تکرار ساختاری نیز به عنوان یکی دیگر از عوامل انسجام دهنده متون ادبی معرفی شده‌اند.

در پایان با توجه به این یافته‌های نظری با طراحی سه جدول برای بررسی تکرار در سطح آوایی، معنایی و ارجاع دو تشبیب و یک قصیده از خاقانی و بخشی از مثنوی مولوی سنجیده شده‌اند و از این رهگذر و قابل‌اعتنایی به دست آمده است:

واژگان کلیدی: انسجام، ارجاع، ضمیر، هالیدی، دستور.

فهرست مطالب

چکیده	۱
مقدمه	
۱- بیان مسأله	۳
۲- سؤال‌ها	۴
۳- فرضیه‌ها	۵
۴- اهداف تحقیق	۶
۵- مراحل و روش تحقیق	۶

فصل یکم: مفهوم انسجام

۱-۱ متن	۹
۲-۱ عوامل انسجام	۱۳
۳-۱ انسجام و تفسیر	۱۹
۴-۱ انسجام و ساختار	۲۶
۵-۱ انسجام و پیوستگی	۳۳
۶-۱ تقسیم‌بندی عوامل انسجام از دیدگاه نگارنده	۴۰
۱-۶-۱ ماهیت رابطه انسجامی: مبنای تقسیم بندی	۴۰

- ۵۱ ..... ۲-۶-۱- ماهیت زبان ادبی: تفاوت انسجام ادبی با انسجام خودکار
- ۵۳ ..... ۳-۶-۱- ماهیت عوامل انسجام: سطوح دخیل در هر عامل
- ۵۵ ..... ۱-۳-۶-۱- ارجاع
- ۵۷ ..... ۲-۳-۶-۱- حذف
- ۵۸ ..... ۳-۳-۶-۱- انسجام واژگانی
- ۶۰ ..... ۴-۳-۶-۱- عوامل انسجامی دیگر
- ۶۲ ..... ۱-۴-۳-۶-۱- تکرار ساخت
- ۶۳ ..... ۲-۴-۳-۶-۱- تکرار معنایی
- ۶۶ ..... خلاصه مطالب

فصل دوم: ارجاع

- ۷۰ ..... ۱-۲- عوامل ارجاع درون متنی و برون متنی
- ۷۱ ..... ۱-۱-۱-۲- فرایند جانشینی
- ۷۱ ..... ۱-۱-۱-۲- فرایند استعاره
- ۷۲ ..... ۲-۱-۱-۲- توجیه استعاره: شباهت
- ۷۳ ..... ۳-۱-۱-۲- مؤلفه معنایی
- ۷۵ ..... ۴-۱-۱-۲- مؤلفه‌های دستوری
- ۷۶ ..... ۲-۱-۲- فرایند جایگزینی
- ۷۶ ..... ۱-۲-۱-۲- مجاز
- ۷۸ ..... ۲-۲-۱-۲- افزایش و کاهش معنایی
- ۷۹ ..... ۳-۲-۱-۲- افزایش و کاهش معنایی در ضمیر
- ۸۰ ..... ۳-۱-۲- انواع ارجاع درون متنی
- ۸۱ ..... ۴-۱-۲- تقسیم‌بندی هالیدی از عوامل ارجاع
- ۸۵ ..... ۲-۲- ضمیرها
- ۸۵ ..... ۱-۲-۲- تعاریف و انواع ضمیر
- ۸۵ ..... ۱-۱-۲-۲- از دیدگاه خانلری

- ۸۵ ..... ۲-۲-۱-۲- از دیدگاه نوبهار
- ۸۶ ..... ۲-۲-۱-۳- از دیدگاه خیام پور
- ۸۶ ..... ۲-۲-۱-۴- از دیدگاه انوری
- ۸۶ ..... ۲-۲-۱-۵- از دیدگاه فرشیدورد
- ۸۷ ..... ۲-۲-۱-۶- از دیدگاه مشکوه الدینی
- ۸۷ ..... ۲-۲-۱-۷- از دیدگاه وحیدیان کامیار
- ۸۸ ..... ۲-۲-۲- ضمائر بالذات
- ۸۸ ..... ۲-۲-۲-۱- ضمائر شخصی
- ۹۱ ..... ۲-۲-۲-۲- ضمیر مبهم «کسی»
- ۹۲ ..... ۲-۲-۲-۳- ضمائر مشترک
- ۹۲ ..... ۲-۲-۲-۴- ضمیر متقابل
- ۹۳ ..... ۲-۲-۲-۵- ضمیر اختصاص
- ۹۳ ..... ۲-۲-۳- ضمائر بالعرض
- ۹۳ ..... ۲-۲-۳-۱- ضمیر اشاره
- ۹۵ ..... ۲-۲-۳-۲- ضمیر پرسشی
- ۹۶ ..... ۲-۲-۳-۳- ضمیر مبهم
- ۹۷ ..... ۲-۲-۳-۴- ضمیر شمارشی
- ۹۸ ..... خلاصه مطالب

فصل سوم: انسجام واژگانی

- ۱۰۱ ..... ۳- انسجام واژگانی
- ۱۰۲ ..... ۳-۱- تکرار مؤلفه معنایی
- ۱۰۲ ..... ۳-۱-۱- هم معنایی
- ۱۰۴ ..... ۳-۱-۲- شمول معنایی
- ۱۰۵ ..... ۳-۱-۳- عامیت معنایی
- ۱۰۷ ..... ۳-۱-۴- با هم آیی متداعی

- ۱۰۷..... ۲-۳- تکرار آوایی
- ۱۰۸..... ۱-۲-۳- توازن کمی: وزن (بیرونی)
- ۱۰۹..... ۲-۲-۳- توازن کیفی: درونی و کناری
- ۱۰۹..... ۱-۲-۲-۳- تکرار درونی (توازن درونی)
- ۱۱۳..... خلاصه مطالب

فصل چهارم: بررسی عملی ارجاع و انسجام واژگانی

- ۱۳۵..... تحلیل تشبیب اول:
- ۱۴۶..... تحلیل تشبیب دوم:
- ۱۵۲..... تحلیل قصیده:
- ۱۷۹..... تحلیل مثنوی:
- ۱۸۱..... نتیجه گیری
- چکیده انگلیسی

مقدمه

۱. بیان مسأله
۲. سؤال‌ها
۳. فرضیه‌ها
۴. اهداف تحقیق
۵. مراحل و روش تحقیق

مقدمه

۱- بیان مسأله

در هر جمله، عبارت، پاره گفتار یا متن، عباراتی وجود دارند که با هم مرتبط هستند. به همین ترتیب در هر بیت وازگانی وجود دارند که به نحوی با بعضی از واژه‌های آن بیت یا سایر ابیات ارتباط دارند. هالیدی این ارتباط وازگانی را انسجام نامیده و عوامل آن را به چهار بخش تقسیم کرده است:

۱. انسجام وازگانی ۲. ارجاع ۳. حذف و جانشینی ۴. عوامل ربط

به نظر هالیدی هرچه ارتباط بین واژه‌ها در یک متن (که در تحقیق ما شعر مورد نظر است) بیشتر باشد، متن منسجم‌تر است و هرچه این ارتباط کمتر باشد متن دارای انسجام کمتری است. این ارتباط (انسجام) را در شعر می‌توان در دو محور افقی و عمودی بررسی کرد. آنچه تاکنون در ادبیات کلاسیک بررسی شده، بیشتر نکته‌های بدیعی و بلاغی است که معمولاً در محور افقی شعر شکل می‌گیرند و ارتباط وازگانی کل اجزای یک قطعه شعر که در محور عمودی سامان می‌یابند، کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. به همین دلیل جهت‌گیری کلی ما در این تحقیق آن است که انسجام در محور عمودی شعر بپردازیم؛ اما از آنجا که عوامل انسجام در متن متعدد است و پرداختن به همه آنها بسیار مفصل خواهد شد؛ ما در این تحقیق فقط تنها نقش دو عامل از عوامل انسجام، یعنی «انسجام وازگانی» و «ارجاع» را به عنوان موضوع بررسی خود قرار داده‌ایم.

برای رسیدن به این منظور، بنا داریم ابتدا آراء و روشهای هالیدی را درباره انسجام وازگانی و ارجاع در زبان انگلیسی توصیف کنیم، سپس آنها را بر زبان فارسی تطبیق دهیم. تا ببینیم چه نتیجه‌ای حاصل خواهد شد. متنی که برای تطبیق این قواعد برگزیده‌ایم، قصاید خاقانی است که در صورت نیاز شواهدی را نیز از زبان معیار ارائه خواهیم کرد. لازم است در همین جا به این نکته اشاره

کنیم که هالیدی اساس نظریه خود را اولاً بر زبان انگلیسی و ثانیاً بر زبان معیار استوار ساخته است، حال آنکه ما قصد داریم آن را در شعر و آن هم در زبان فارسی مورد نقد و بررسی قرار دهیم، و از این جهت کار ما کار کاملاً جدیدی است که در زبان و ادبیات فارسی صورت می‌گیرد، بخصوص از آن جهت که در شعر و آن هم در قصیده مورد بررسی قرار می‌گیرد. بنابراین ما برای اینکه این خلأ تطبیقی را پرکنیم و تحقیق آزمایشی و تطبیقی خود را به گونه‌ای بتوانیم پیش ببریم که ببینیم آیا می‌توان از نظریه انسجام در نقد شعر فارسی سود جست، برای تطبیق نتیجه بخش آن، از اطلاعات و موادی در تاریخچه نقد شعر فارسی باید بهره ببریم و در نظریه هالیدی اصلاحاتی را اعمال کنیم تا بتوانیم آن را بومی کنیم و به بهره‌وری خلاق در ادب فارسی تبدیل نماییم.

برای این منظور خواهیم کوشید از تجربه و میراث بلاغت سنتی و نیز یافته‌های علم جدید معناشناسی نیز بهره بگیریم؛ زیرا از یک سو بسیاری از قواعد بلاغت سنتی به نوعی در حوزه توصیف انسجام متن قرار می‌گیرد و از سوی دیگر حتی به نظر خود هالیدی نیز آنچه عوامل انسجام را به هم پیوند می‌دهد، روابط معنایی است؛ بنابراین به نظر می‌رسد بررسی و تطبیق یافته‌های معناشناسی برای تکمیل و انطباق این نظریه با شعر فارسی ضرورت دارد.

از اینها گذشته، به نظر می‌رسد یکی از عوامل دیگری که باید میزان و چگونگی کارکرد آن را در این نقد تطبیقی، مورد بررسی و تحلیل قرار دهیم، عنصر تکرار است که در نظر هالیدی چنان که باید به آن توجه نشده است، یا دست کم برای تطبیق آن با انسجام شعری، ضرورت دارد توجه بیشتری به آن شود.

۲- سؤال‌ها

۱. آیا روابط واژگانی در محور عمودی شعر در حوزه انسجام واژگانی و ارجاع قرار می‌گیرند؟

۲. آیا در نظریه هالیدی همه انواع روابط واژگانی که در ایجاد انسجام واژگانی و ارجاع نقش داشته‌اند، مورد توجه قرار گرفته‌اند یا نقایصی هم دارد؟ در این صورت آیا می‌توان برای تکمیل آن از بلاغت سنتی و معنی‌شناسی بهره برد؟

۳. آیا آنچه در نظریه هالیدی در دو زمینه انسجام واژگانی و ارجاع مطرح شده، قابل تطبیق با بلاغت سنتی و روابط واژگان در معنی‌شناسی هست یا نه؟

۴. آیا چگونگی و میزان انسجام محور عمودی شعر می‌تواند یکی از شاخصه‌های سبکی یک شاعر، یا ویژگی یک ژانر، یا ویژگی یکی از قالب‌های شعری باشد؟ و در این صورت آیا می‌توان کاربرد سنجش انسجام شعری را به صورت یک روش عملی در سبک‌شناسی، قالب‌شناسی یا ژانرشناسی آزمود؟

۵. آیا با استفاده از نتایج به دست آمده این تحقیق، می‌توان قالبی طراحی کرد که به وسیله آن چگونگی میزان انسجام محور عمودی شعر را در دو زمینه انسجام واژگانی و ارجاع سنجید؟

۳- فرضیه‌ها

۱. در محور عمودی شعر واژگانی وجود دارند که رابطه آنها را می‌توان در حوزه انسجام واژگانی و ارجاع توضیح داد.

۲. در نظریه هالیدی، به همه انواع روابط واژگانی که در حوزه انسجام واژگانی و ارجاع تأثیر می‌گذارند توجه لازم نشده است و نقص‌های دارد که می‌توان آن را با قواعد بلاغت سنتی و معنی‌شناسی تکمیل کرد.

۳. آنچه در نظریه هالیدی در دو زمینه انسجام واژگانی و ارجاع مطرح شده قابل تطبیق با بلاغت سنتی و روابط واژگان در معنی‌شناسی است.

۴. چگونگی روابط واژگانی یعنی میزان انسجام از مهمترین ویژگی‌های ساختمان قالب‌های شعری است؛ بنابراین می‌توان از شیوه سنجیدن عناصر انسجام به عنوان روشی کاربردی و عملی برای قالب‌شناسی یا ژانرشناسی استفاده کرد.

۵. برای تعیین انسجام واژگانی و ارجاع در سنجش میزان انسجام محور عمودی شعر، می‌توان قالبی را طراحی کرد.

۴- اهداف تحقیق

۱. بررسی نظریه ارجاع و انسجام واژگانی و تطبیق آن بر زبان فارسی.
۲. تکمیل نظریه هالیدی در زمینه ارجاع و انسجام واژگانی با استفاده از بلاغت سنتی و معنی‌شناسی برای استفاده در شعر فارسی.
۳. طراحی قالبی که بتوان به وسیله آن میزان انسجام را در دو زمینه انسجام واژگانی و ارجاع سنجید.
۴. بررسی کارآیی نظریه انسجام در قالب‌شناسی و ژانرشناسی ادبی

۵- مراحل و روش تحقیق

۱. مطالعه درباره نظریه هالیدی در زمینه انسجام و استخراج معیارهای آن
۲. استخراج تعاریف و معیارهای انسجام واژگانی و ارجاع به عنوان عوامل انسجام متن و یافتن نمونه‌های آن در زبان فارسی
۳. بررسی انسجام واژگانی و ارجاع طبق نظریه هالیدی و تطبیق آن بر زبان فارسی و قصاید خاقانی
۴. تطبیق و مقایسه نتایج بررسی ارجاع و انسجام واژگانی با قواعد بلاغت سنتی و معنی‌شناسی.
۵. استخراج نقص‌های نظریه هالیدی برای استفاده در سنجیدن انسجام شعر فارسی، و ارائه پیشنهاد‌های تکمیلی

۶. طراحی قالبی برای سنجش انسجام در زمینه ارجاع و انسجام واژگانی در شعر فارسی بر مبنای قصاید خاقانی

۷. آزمودن کارآمدی قالب طراحی شده بر محور عمودی شعر براساس تعدادی از قصاید خاقانی.

جنبه جدید بودن و نوآوری:

انسجام متن، مفهومی است که در نقد ادبی جدید، سبک‌شناسی، بلاغت و معنی‌شناسی جایگاه ویژه‌ای یافته است. حتی در کتاب‌هایی که با توجه به سنت ادبی نگاشته شده است نیز به این مفهوم برخورد می‌کنیم. انسجام و عوامل آن می‌تواند ملاک و معیار مناسبی برای تعیین و تفکیک انواع ادبی، قالب‌های ادبی و شاخصه سبکی متون و آفرینندگان آن باشد؛ اما تا به حال توجه کافی به این مفهوم نشده است؛ یا دست مطرح کردن این مفهوم اکتفا کرده و از آن گذشته‌اند. برای مثال کمتر به صورت مستند و براساس معیارهای زبان‌شناسانه نشان داده شده است که چرا حافظ نامنجم و غزل‌های سعدی منسجم معرفی می‌شوند. اگرچه تاکنون چند پایان‌نامه در حوزه انسجام در رشته زبان‌شناسی نوشته شده است، توجه آنها بیشتر به زبان انگلیسی بوده است به گونه‌ای که این مفهوم در هنوز زبان فارسی به درستی و روشنی معرفی نشده است و اگر هم گاهی از حد ترجمه خارج شده است، از حد زبان معیار فارسی عبور نکرده و وارد حوزه ادبیات شده است و شاید بتوان گفت کار قابل توجهی درباره انطباق آن با شعر فارسی صورت نگرفته است. در صورتی که می‌توان از قواعد انسجام، معیارهایی را برای سنجیدن در سبک متون، نقد ادبی و معناشناسی استخراج کرد و این تحقیق از این نظر کاملاً جدید است.